

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการ และความพร้อม ของผู้สูงอายุที่มีปัญหาท้องถิ่นในการ ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้คือ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีปัญหาท้องถิ่นในเขตภาคกลางที่มีอายุระหว่าง 60-80 ปี และมีความรู้และประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ จนได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีปัญหาท้องถิ่นในด้านต่อไปนี้ ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดหาทรัพยากรธรรมชาติ ด้านกองทุนธุรกิจชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ จนเป็นที่รู้จักของกรรมการชุมชนและประชาชนในชุมชน นอกจากนั้น ยังต้องเป็นผู้ที่ดำเนินการในด้านที่มีความเชี่ยวชาญนั้น ไม่น้อยกว่า 10 ปี

กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนของผู้สูงอายุที่เป็นผู้มีปัญหาท้องถิ่นทั้ง 9 ด้าน โดยดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับผู้มีปัญหาท้องถิ่นจาก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จากนั้นได้ขอคำแนะนำปรึกษาจาก ผู้อำนวยการศูนย์ กศน.จังหวัดในภาคกลางถึงการเลือกจังหวัดที่มีผู้สูงอายุที่มีปัญหาท้องถิ่น หลังจากได้รับคำแนะนำแล้วได้เลือกเจาะจงจังหวัดที่มีผู้มีปัญหาท้องถิ่นมา 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี ราชบุรี อ่างทอง และสุพรรณบุรี

2) ในแต่ละจังหวัดที่เลือกเป็นพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยขอคำแนะนำจากผู้อำนวยการศูนย์ กศน.จังหวัด และผู้อำนวยการศูนย์ กศน.อำเภอ เพื่อช่วยประสานกรรมการชุมชนระดับตำบล และกรรมการชมรมผู้สูงอายุในแต่ละตำบล เพื่อขอให้แนะนำผู้สูงอายุที่มีปัญหาของอำเภอและตำบลนั้นๆ โดยกำหนดเกณฑ์ว่า เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่ง จาก 9 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น จนเป็นที่รู้จักและยอมรับของกรรมการชุมชนและประชาชนในชุมชน และเป็นผู้ที่ดำเนินกิจกรรมในเรื่องที่ตนเชี่ยวชาญนั้น ไม่น้อยกว่า 10 ปี มาแล้ว

ในแต่ละจังหวัดของผู้สูงอายุภูมิปัญญาประมาณ 9 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุภูมิปัญญาที่เลือกแบบเจาะจงได้จากแต่ละจังหวัด รวม 5 จังหวัด ได้ 45 คน ดังนี้

ตาราง กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุภูมิปัญญาแต่ละด้านในแต่ละจังหวัด

ภูมิปัญญา	จังหวัด					รวม
	พระนครศรีอยุธยา	สุพรรณบุรี	สระบุรี	ราชบุรี	อ่างทอง	
1. ด้านเกษตรกรรม	1	3	2	3	3	12
2. ด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม	1	1	1	1	1	5
3. ด้านแพทย์แผนไทย	1	2	1	2	2	8
4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	1	1	1	1	-	4
5. ด้านกองทุนธุรกิจชุมชน	1	-	2	1	1	5
6. ด้านศิลปวัฒนธรรม	1	1	-	-	1	3
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม	1	1	-	-	1	3
8. ด้านภาษาและวรรณกรรม	1	-	1	-	-	2
9. ด้านโภชนาการ	1	-	1	1	-	3
รวม	9	9	9	9	9	45

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่มีคำถามปลายปิดและปลายเปิด ประกอบไปด้วยข้อคำถาม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชนรวมทั้งปัญหาในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 ความต้องการและความพร้อมที่จะส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชนชนบท

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2) สัมภาษณ์ผู้สูงอายุภูมิปัญญาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น
- 3) นำข้อมูลจาก ข้อ 1 และ 2 มาสร้างเป็นประเด็นคำถาม
- 4) จัดสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
- 5) นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบ
- 6) นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยประสานขอความอนุเคราะห์ผู้บริหารและครู กศน. จากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดและอำเภอที่เป็นพื้นที่ศึกษาในแต่ละจังหวัด เพื่อให้ช่วยประสานเบื้องต้นกับผู้สูงอายุภูมิปัญญาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นคณะผู้วิจัยประสานนัดหมายกับผู้สูงอายุภูมิปัญญาแต่ละท่าน เพื่อขอทำการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยดำเนินการเช่นเดียวกันนี้ในทุกจังหวัด โดยระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงนี้ประมาณ 1 ½ เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้เป็นมีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา

ข้อมูลที่รวบรวมได้ในขั้นที่ 1 นี้ ผู้วิจัยจะนำไปสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนที่ 2 แล้วพัฒนาเป็นแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบท โดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

ขั้นที่ 2 การศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบทโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของกรรมการชมรมผู้สูงอายุ บุคลากรผู้จัดการศึกษาในระบบโรงเรียน บุคลากรของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม คือ

- 1) กรรมการชมรมผู้สูงอายุในระดับตำบลหรือชุมชน
- 2) ผู้บริหารและครูสถานศึกษาในระบบโรงเรียนในชุมชน

3) ผู้บริหารและบุคลากรหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

4) บุคลากร หน่วยงาน / องค์กรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจาก 5 จังหวัด ที่เป็นพื้นที่ตัวอย่างที่เลือกไว้ใน ขั้นที่ 1 โดยคณะผู้วิจัยสุ่มอำเภอจากแต่ละจังหวัด โดยสุ่มอย่างง่ายอำเภอมายังจังหวัดละ 2 อำเภอ จาก 5 จังหวัด ได้ 10 อำเภอ จากแต่ละอำเภอสุ่มอย่างง่าย 1 ตำบล เพราะฉะนั้นจาก 10 อำเภอ สุ่มได้ 10 ตำบล จากนั้นในแต่ละตำบล ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มดังนี้

1) กรรมการชมรมผู้สูงอายุ ใน 10 ตำบล ที่สุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง แต่ละตำบลสุ่มกรรมการ ชมรมผู้สูงอายุของแต่ละตำบลมาตำบลละ 3 คน 10 ตำบล ได้ 30 คน

2) ผู้บริหารและครูสถานศึกษาในระบบโรงเรียน คณะผู้วิจัยสุ่มโรงเรียนมัธยมจากอำเภอ ที่เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่างอำเภอละ 1 โรงเรียน 10 อำเภอได้ 10 โรงเรียน แล้วสุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ระดับตำบลที่เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง ตำบลละ 1 โรงเรียน 10 ตำบล ได้ 10 โรงเรียน รวม 20 โรงเรียน จากแต่ละโรงเรียนสุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียนละ 1 คน ครูโรงเรียนละ 2 คน เพราะฉะนั้นจะได้ผู้บริหาร และครูจากโรงเรียนมัธยม 30 คน ผู้บริหารและครูจากโรงเรียนประถม 30 คน รวมทั้งหมดของกลุ่มนี้ ได้ 60 คน

3) ผู้บริหารและบุคลากรหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบในชุมชน คณะผู้วิจัยเลือก เจาะจงผู้อำนวยการศูนย์ กศน.อำเภอ 10 อำเภอได้ 10 คน และครู กศน.ตำบล ตำบลละ 2 คน 10 ตำบลได้ 20 คน และบุคลากรของหน่วยงานอื่นที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ได้แก่ เกษตรตำบล สาธารณสุข ตำบล พัฒนาชุมชน รวมตำบลละ 3 คน 10 ตำบล ได้ 30 คน รวมทั้งหมดของกลุ่มนี้ได้ 60 คน

4) บุคลากรหน่วยงาน/องค์กรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน ใน 10 อำเภอ และ 10 ตำบล ที่เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกเจาะจงผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดอำเภอรวม อำเภอละ 2 คน 10 อำเภอ หรือ 10 ห้องสมุดได้ 20 คน เจ้าหน้าที่แหล่งเรียนรู้อื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ข่าวสารข้อมูล อำเภอละ 3 คน รวม 10 อำเภอได้ 30 คน รวมกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มนี้ 50 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้ 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามรวม 4 ชุด คือ

- 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับกรรมการชมรมผู้สูงอายุ
- 2) แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและครูในระบบโรงเรียน

3) แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและครูหน่วยงานการศึกษานอกระบบ

4) แบบสอบถามสำหรับผู้จัดการศึกษาตามอัธยาศัย

1) แบบสัมภาษณ์สำหรับกรรมการชมรมผู้สูงอายุ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สภาพการจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการที่ผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน

แบบสัมภาษณ์นี้คล้ายแบบสอบถาม แต่ที่เรียกแบบสัมภาษณ์เพราะเมื่อนำไปใช้จะใช้สัมภาษณ์ เนื่องจาก กรรมการชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่อายุมาก อ่าน-เขียนไม่คล่อง จึงต้องใช้การสัมภาษณ์

2) แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและครูจากสถานศึกษาในระบบโรงเรียน แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สภาพการเชิญผู้สูงอายุภูมิปัญญาช่วยส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการเชิญผู้สูงอายุภูมิปัญญาช่วยส่งเสริมการจัดการศึกษาของโรงเรียน

3) แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและครูหน่วยงานการศึกษานอกระบบ แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สภาพการเชิญผู้สูงอายุภูมิปัญญาช่วยส่งเสริมการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการเชิญผู้สูงอายุภูมิปัญญาช่วยส่งเสริมการศึกษานอกระบบ

4) แบบสอบถามสำหรับผู้จัดการศึกษาตามอัธยาศัย แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สภาพการเชิญผู้สูงอายุภูมิปัญญาช่วยส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการเชิญผู้สูงอายุภูมิปัญญามาช่วยส่งเสริมการศึกษาตาม
อัยาศัย

การสร้างและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

- 1) ศึกษาหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ กรรมการชมรมผู้สูงอายุ 3 ท่าน ครูโรงเรียนมัธยม 3
ท่าน ครูการศึกษาอนุบาล 3 ท่าน และบรรณารักษ์และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้รวม 3 ท่าน ทั้งนี้ เพื่อจะได้
ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือสำหรับแต่ละกลุ่ม
- 3) นำข้อมูลจากข้อ 1 และ 2 มาสร้างเป็นประเด็นคำถามสำหรับเครื่องมือแต่ละชุด คือ
แบบสัมภาษณ์กรรมการชมรมผู้สูงอายุ แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและครูโรงเรียน แบบสอบถาม
สำหรับผู้บริหารและครูการศึกษาอนุบาล และ แบบสอบถามสำหรับผู้จัดการศึกษาตามอัยาศัย
- 4) นำเครื่องมือทั้ง 4 ฉบับ ไปขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ช่วยตรวจและให้
ข้อเสนอแนะ
- 5) นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงเครื่องมือทั้ง 4 ฉบับ
- 6) นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองสัมภาษณ์กรรมการชมรมผู้สูงอายุ 5 ท่าน และนำแบบ
สอบถามไปทดลองใช้กับครูโรงเรียนมัธยม 30 ท่าน ครูการศึกษาอนุบาล 30 ท่าน แล้วนำมาหาค่าความ
เชื่อมั่น ปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 และ 0.79 ตามลำดับ นอกจากนั้น ได้นำแบบสอบถาม
เกี่ยวกับการศึกษาตามอัยาศัยไปให้บรรณารักษ์ 5 ท่าน ทดลองตอบ ซึ่งผลปรากฏว่าส่วนใหญ่เข้าใจข้อ
คำถามและตอบได้ มีข้อเสนอแนะบ้างเพียงเล็กน้อย คณะผู้วิจัยจึงนำผลการทดลองใช้มาปรับปรุง
เครื่องมือแต่ละฉบับก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตาม
อัยาศัยอำเภอที่เป็นพื้นที่ตัวอย่าง เพื่อขอให้ช่วยประสานชมรมผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และหน่วยงาน
ที่จัดการศึกษาอนุบาล และการศึกษาตามอัยาศัย เพื่อขออนุญาตไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่ม
ตัวอย่าง ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาในระบบ
คณะผู้วิจัยประสานผู้อำนวยการโรงเรียนที่ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขออนุญาตแบบสอบถามแก่
ผู้บริหารและครูของแต่ละโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้ทำการวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการจัดอันดับ ส่วนข้อมูลจากคำถามปลายเปิดและข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 3 การสังเคราะห์และเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบทโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย ๆ

3.1 การสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบทโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในขั้นนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 ทั้งหมด ซึ่งได้แก่ ข้อมูลจากผู้สูงอายุ ข้อมูลจากผู้แทนชมรมผู้สูงอายุ ข้อมูลจากบุคลากรในระบบโรงเรียน ข้อมูลจากบุคลากรหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งข้อมูลจากการศึกษาบริบทของตำบล มาสังเคราะห์เป็นแนวทางการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุภูมิปัญญาช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน

3.2 จัดเวทีชาวบ้านเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะต่อร่างแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบทโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยเลือกเจาะจง ตำบล 1 ตำบล และในตำบลนั้น ผู้วิจัยเชิญตัวแทนผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 คน จากตำบลนั้น และพื้นที่ใกล้เคียง กรรมการชุมชน 3 คน ตัวแทนจากชมรมผู้สูงอายุ 3 คน ตัวแทนสถานศึกษาในระบบ 2 คน หน่วยงานการศึกษานอกระบบ 2 คน หน่วยงานการศึกษาตามอัธยาศัย 2 คน และตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน ร่วมประชุมในลักษณะของเวทีชาวบ้าน โดยให้ผู้ร่วมประชุมพิจารณาว่า หากผู้สูงอายุภูมิปัญญาในตำบลของตน จะช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตตาม ร่าง “แนวทางการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน” ที่เสนอนั้น จะมีความเป็นไปได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรที่พึงพิจารณา และมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากเวทีชาวบ้านมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำไปปรับปรุงเพิ่มเติมแนวทางๆที่เสนอให้สมบูรณ์ขึ้น